

FIIA 5/2011

COMMENT

Timo Behr
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Arabikevään takatalvi > Onko EU todella halukas tukemaan demokratiaa arabimaissa?

EU:n ehdotus uudesta kumppanuudesta Välimeren maiden kanssa on lähinnä olemassa olevan politiikan uudelleenbrändäystä. EU:ssa ei ole ymmärretty arabimaiden kansanousujen todellista merkitystä.

Euroopan unionia on viime viikkoina kritisoitu sen tavasta käsitellä ”arabikevään” tapahtumia – ja hyvästä syystä. Arabimaiden alueellinen vakaus on perinteisesti ollut EU:lle demokratiaa tärkeämpää, ja unioni on ollut varovainen suhtautumisessaan viime aikojen kansannousuihin ja hidastellut yhteisen kannanoton muotoilemisessa. Tilannetta on vaikeuttanut se, että eräillä EU-mailla on arabimaissa omia etujaan suojeltavana. Sisäiset erimielisyydet sekä kilpailu vaikutusvallasta vallankumousten jälkeisessä tilanteessa ovat estäneet EU:ta toimimasta johdonmukaisesti.

EU on tietoinen siitä, että hidas reagointi on heikentänyt sekä unionin uskottavuutta että sen vetovoimaa. Siksi EU pyrkii nyt kohentamaan julkikuvaansa ja säätämään toimintaansa niin, että se sopeutuisi paremmin muuttuvaan poliittiseen ilmastoon. Tämän katsotaan edellyttävän unionin Välimeren-politiikan perustavanlaatuisesta tarkistusta. Euroopan komissio ehdottikin äskettäin uuden ”demokratiaan ja yhteiseen vaurauteen tähtäävän kumppanuuden” käynnistämistä eteläisen Välimeren maiden kanssa. Myös Eurooppa-neuvosto antoi kumppanuudelle tukensa. Aloite lupaa uutta alkua, jossa keskeistä on demokratian ja ihmisoikeuksien edistäminen.

Komission suunnitelmien mukaan uusi kumppanuus keskittyy kolmeen seikkaan: 1) demokratiaan siirtymisen ja demokraattisten instituutioiden luomisen tukemiseen; 2) vahvempaan sitoutumiseen kansalaisyhteiskuntaan; 3) kestävän ja kattavan talouskasvun kannustamiseen. Tavoitteisiin päästäkseen komissio on luvannut tarkistaa omaa politiikkaansa niin, että se sallisi laajemman maakohtaisen eriyttämisen ja avun tiukemman sitomisen demokraattisiin uudistuksiin. Lähestymistavan perustana on ”enemmän enemmästä” -periaate: EU tarjoaa apuaan ja tukeaan sitä enemmän, mitä enemmän maat sitoutuvat demokratiaan ja uudistavat talouksiaan.

EU on luvannut uudelleenohjata nykyisen budjettikehyksensä naapurusrahoituksen uuden kumppanuuden mukaisesti. Se on myös puoltanut lisälainoituksen myöntämistä alueen maille Euroopan investointipankista sekä Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankista. Lisäksi unioni on laatinut listan mahdollisista poliittisista kannustimista. Näihin kuuluvat muun muassa liikkuvuutta koskeva yhteistyö ja helpotukset viisumikäytäntöihin, poliittisten suhteiden parantaminen, parempi pääsy EU:n markkinoille sekä moninainen tuki kansalaisyhteiskunnalle.

Näitä kannustimia on tarkoitus ottaa käyttöön sitä mukaa, kun erilaiset tavoitteet – joista ei ole vielä päätetty – täyttyvät. Kumppanuus on avoinna kaikille Välimeren alueen maille, jotka sitoutuvat vapaisiin ja riittävästi tarkkailtuihin vaaleihin. Lisäksi eri maille annettavan tuen määrää on tarkoitus määritellä sen mukaan, miten halukkaita maat ovat tekemään EU:n kanssa yhteistyötä siirtolaisuusasioissa ja ulkopoliitikassa yleensä.

Monet uuteen kumppanuuteen sisällytetyt ajatukset ja toimenpiteet ovat järkeviä, mutta eivät uusia. Avun sitominen ehtoihin on aina ollut EU:n lähialuepolitiikan kulmakivi, eikä ajatus suuremmasta eriyttämisestäkään ole uusi. Komissio ei myöskään tarjoa merkittävää lisäystä rahoitukseen tai kannustimiin, sillä EU tarjoaa monia harkittavana olevista ”uusista” toimista jo nyt osana niin sanottuja erityiskumppanuussopimuksia. EU:n uudessa kumppanuusaloitteessa ei siis ole niinkään kyse radikaalista uudesta alusta kuin aiemman politiikan uudelleenbrändäyksestä.

Tämä on sekä lannistavaa että lyhytnäköistä toimintaa. Vaikka on ymmärrettävää, että EU haluaa kääntää uuden sivun Välimeren alueen suhteissaan, ei se voi tehdä sitä halpaan hintaan. EU on jo liian mon-

Käyntiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
Kruunuvuorenkatu 4
00160 Helsinki
Postiosoite
Ulkopoliittinen instituutti
PL 400
00161 Helsinki
Puhelin
+358 (0)9 432 7000
Fax
+358 (0)9 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

ta kertaa antanut eteläisille naapureilleen suurellisia lupauksia, joita se ei ole kyennyt pitämään. Valheellisten odotusten luominen ja komealta kalskahtavien julistusten laatiminen voi vain tahrata unionin mainetta entisestään.

EU:n Välimeren-politiikan todellinen ongelma on aina ollut toimeenpanossa. Sen suhteen näkymät eivät ole kovin rohkaisevia. Monet EU:n ehdottamat kannustimet vaativat jäsenmaiden hyväksynnän, jota on nykyisessä poliittisessä tilanteessa vaikea saada esimerkiksi viisumihelpotuksille tai lisäavun myöntämiselle. Epävarmaa on myös, ovatko jäsenmaat halukkaita jakamaan näitä palkintoja yksinomaan demokraattisen kehityksen perusteella. Vaikka näitä kriteereitä on nyt ehkä helppo soveltaa Tunisiaan tai Egyptiin, vaikuttaa epätodennäköiseltä, että EU soveltaisi niitä runsaat öljyvarat omaavaan Algeriaan tai strategisesti tärkeään Palestiinalaishallintoon. Kaikki epäjohdonmukaisuudet EU:n politiikassa taas tekevät unionista alttiin syytöksille tekopyhydestä.

Kaikki edellä mainittu johtaa laajempaan kysymykseen: onko EU aidosti valmis tekemään demokratian edistämistä Välimeren-politiikkansa kulmakiven? Lämpimistä lupauksistaan huolimatta unioni ei näytä tarjoavan paljonkaan uusia re-

sursseja. Ja vaikka EU:ssa nyt uskotaan demokraattisten vaalien tuovan Egyptissä ja Tunisiassa ”oikeanlaiset” tulokset, ei ole selvää, olisiko EU valmis hyväksymään toisinnon Palestiinalaishallinnon vuoden 2006 vaaleista. Entä miten EU tulee suhtautumaan arabimaihin, jotka ovat demokraattisia mutta eivät noudata EU:n toiveiden mukaista politiikkaa esimerkiksi vapaakaupan, Lähi-idän rauhanprosessin tai naisten oikeuksien suhteen?

On huolestuttavaa, että EU:n komissio ei ole pohtinut sitä mahdollisuutta, että ”enemmän demokratiaa” ei välttämättä tarkoita ”enemmän Eurooppaa”. Komission ehdotus edustaa vain eurooppalaisten arvojen ja käytäntöjen siirtämistä etelään. Ottaen huomioon sen, miten keskeinen sija vaatimuksilla itsenäisestä ja omanarvontuntoisesta politiikasta oli arabivallankumouksissa, ei ole lainkaan selvää, että nousevat arabidemokratiat haluaisivat jatkaa yksipuolista mukautumista EU:n toiveisiin. Ellei ole selvää yksimielisyyttä siitä, että demokratia on tärkeämpi tavoite kuin Euroopan edut ja arvot, ei ole paljonkaan mieltä tehdä lennokkaita lupauksia, joita ei olla valmiita pitämään. Komission aloite uudesta kumppanuudesta osoittaa, että arabikevät ei ole välttämättä vielä koittanut Brysselissä.